

ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТІВ СУБ'ЄКТАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ОСВІТНЬО-ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ ОБРАЗУ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Жорнова О.І. (Запоріжжя)

Анотація

В статті дається аналіз засад моделювання педагогічного впливу на формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності; зроблено опис педагогічного впливу, визначено функції, параметри та способи його здійснення; визначаються напрями формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності.

Ключові слова

СТУДЕНТ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПЕДАГОГІЧНИЙ ВПЛИВ, ОБРАЗ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ, МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Вступ

Дослідження на теренах України сучасних проблем підготовки студентів ВНЗ як суб'єктів культури проводяться досить широко в контексті гуманітаризації та культурологізації вищої освіти (Ольга Жорнова, І.Зязюн, О.Рудницька, О.Семашко, В.Шинкарук, О.Щолокова, інші). Серед усього розмаїття інтересів науковців питання соціокультурної компетентності студентів у науковій літературі репрезентовані надто скромно (Ольга Жорнова, Н.Лавриченко, А.Фурман). Розробка моделі формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності (сутність набуття особистістю такого досвіду [1]) за таких обставин набуває ще більшої актуальності. Приступаючи до її створення, ми виходимо з того, що роль освітніх закладів з напругою формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності зведена до: теоретичної підготовки з проблем суб'єктного становлення; практичної підготовки до реалізації суб'єктної активності у повсякденній життєдіяльності; консультативної допомоги з конкретних питань набуття досвіду суб'єктної активності; оперативної організації педагогічної допомоги в ситуаціях термінового вибору способу виявлення активності; організаційно-методичного забезпечення участі в соціокультурних практиках.

Мета статті

Моделювання процесу формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності є по суті представленням квінтесенції спрямованих дій або педагогічного впливу на особистість. Отож, у даній статті слід чітко сформулювати образ педагогічного впливу, встановивши його функції, параметри і спосіб здійснення.

Обговорення проблеми

Розробляючи образ педагогічних дій щодо впливу на суб'єктне формування студентів, необхідно пам'ятати, що соціокультурний світ не заперечує духовність, а намагається втілити її у переважний перебіг

пересічного існування – у повсякдення, і тим поширити її на "все" і "вся", на буття кожного і в кожну мить. Сучасне визнання культурою всього того, що нароблено людством, віднесення до культури усього масиву людських напрацювань є не чим іншим, як знищенням культури [2]. За Кутирьовим, логіка мульти- і мікрокультуралізму – це вимога збільшення культури. Це відбувається в спосіб віднесення до останньої всього і, зрештою, уможлиблюється її зменшення аж до повного зникнення. Така логіка є підступною, і саме вона супроводжує процеси глобалізації світу [2,81]. Педагогічний вплив, зважаючи на це, має точно визначатися зі своєю зорієнтованістю на закріплення, опредмечення і впровадження в навчальному повсякденні цінностей суб'єктної активності, щоб не потакати зазначеному. Під образом педагогічного впливу розуміється цілісне уявлення дослідника про спрямованість перетворювальної діяльності вчителя. В нашому дослідженні він описується через такі параметри:

- верхній: наявні орієнтації на забезпечення перебігу культурних практик у життєдіяльності студентів або окреслення шляхів їх "убудованості" в їхньому повсякденні;

- нижній: усвідомлення студентською молоддю рації долученості до організації чи/та перебігу культурних практик або виховання довільних їх учасників.

Для того, щоби правильно виокремити напрями педагогічного впливу, необхідно відштовхуватися від більш широкого завдання, а саме – нагальних питань ре/трансляції духовних здобутків та смислів повсякденного існування в сучасному світі. Представимо ці напрями у співвіднесенні з результатами ре/трансляції соціокультурного досвіду (рис.1).

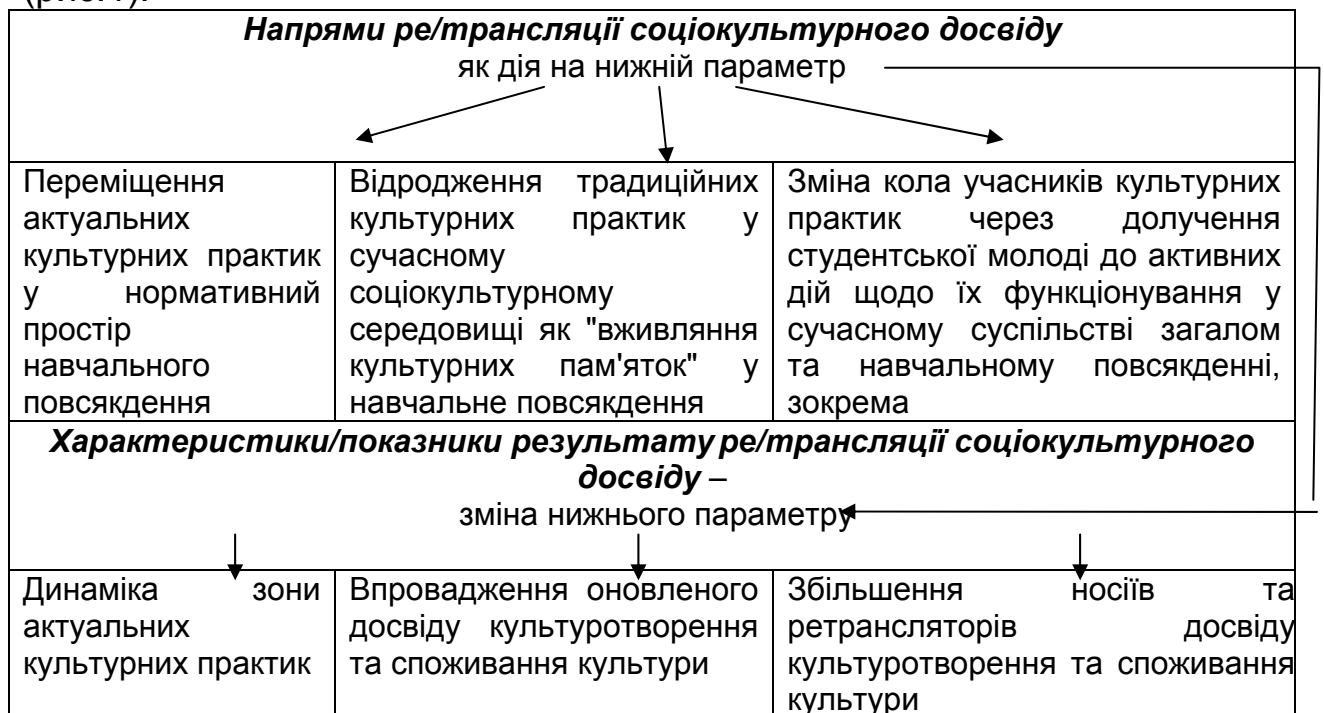

Рисунок 1 – Напрями ретрансляції соціокультурного досвіду

На цих засадах окреслимо образ педагогічного впливу через визначення його напрямів та особистісних характеристик студентів (рис.2):

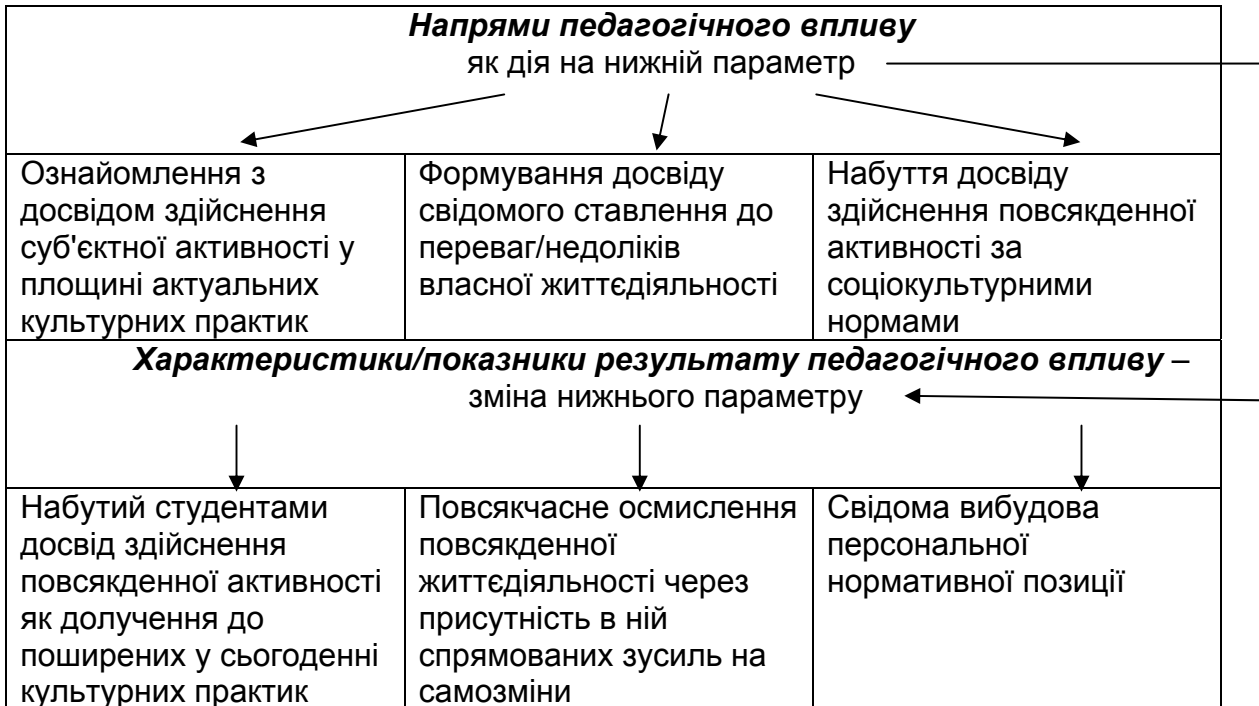

Рисунок 2 – Образ педагогічного впливу на студента

Виходячи з цього, основними орієнтирами педагогічного впливу на становлення студентів суб'єктами соціокультурної діяльності є створення умов для:

- усвідомлення необхідності організації власного повсякдення як привнесення в нього нового смислу;
- про життя ними різних подій як занурення до досвіду життєдіяльності у мультикультурному світі;
- осягнення власної життєдіяльності через її вплив на реалії повсякдення, на перетворення навколишнього оточення як кроків запобігання культурній дезорганізації.

Отже, педагогічний вплив розглядається як уможливлення спрямованого відходу студентів від неосмисленого повсякдення, якому надаються характеристики органічної неподільності. Такий синкретичний вимір зменшує перспективи визнання особистістю необхідності та доцільності повсякчасної його динаміки, переваг нового над звичним у кожному фрагменті щоденної активності. Привнесення змін у власну життєдіяльність мусить бути сприйнятим як зусилля, які, вже на вихідному етапі не є безглуздими через своє позбавлення можливості стати важливими не тільки для самого себе, тобто, щоб, за влучним порівнянням В.Кеппена, не бігти по старій дистанції, де на її початку і наприкінці вже сидять їжак зі своєю їжачихою [3,213].

Результат педагогічного впливу звіряється не з привласненим студентами чужим досвідом повсякденної активності, а з реконструкцією власної практики реалізації свого потенціалу бути суб'єктом соціокультурної діяльності. Функції педагогічного впливу визначаємо такі:

- соціально-організаційна – упорядкування вчинково-поведінкової сфери студентів у навчальному та позанавчальному повсякденні;
- регулятивна – посилення авторитету суб'єктної активності у повсякденні;
- адаптаційно-інтегративна – узгодження набутого раніше досвіду повсякденної життєдіяльності із сенсом соціокультурної діяльності, вимогами здійснення суб'єктної активності в її площині;
- інформаційна – повідомлення студентів про здобутки інших у сфері соціокультурної діяльності;
- соціокультурного відтворення – передача знань, умінь та навичок спільної з іншими життєдіяльності;
- освітня – формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення до пере/осмислення вже привласнених культурних значень повсякденної життєдіяльності;
- громадсько-просвітницька – привернення уваги до проблем суб'єктного становлення сучасної молоді.

Їх реалізація - це:

- коректне втручання у вже набутий досвід повсякденної активності;
- допомога у вибудові іншої життєдіяльності в реаліях повсякденного існування;
- налагодження комфортних взаємин з оточенням при здійсненні суб'єктної активності у спільному повсякденні;
- попередження і нейтралізація шкідливої інформації про сенс соціокультурної діяльності;
- виявлення та поширення просуб'єктного досвіду повсякденної життєдіяльності;
- повноцінне, неупереджене ставлення до ще не привласнених знань, умінь та навичок вибудовувати щоденну активність;
- розповсюдження ідеї соціокультурної діяльності.

Мова йде про:

1. Вибудоване повсякдення за такими показниками:

- широкість повсякдення. Недостатній рівень або його вузькість засвідчують включення до нього рядових подій, поодиноких випадків та ситуацій, значимість яких обмежена як змістом, так часом і простором їх перебігу. Достатній рівень – наявність різноманітних і численних подій у повсякденній життєдіяльності;
- логічність вибудови життєдіяльності. Недостатній рівень – відкидання можливого зв'язку між рядовими подіями, ставлення до повсякдення як до простору, на якому відбуваються будь-які ситуації, за змістом і характером незалежні від активності людини. Достатній рівень

– усвідомлення пов'язаності рядових подій, приймання їх як таких, що проходять одна за одною і утворюють певну низку;

- динамічність повсякденної активності. Недостатній рівень – визначення простору власного повсякдення як такого, на якому відбуваються лише певні події, в якій не можуть бути привнесені інші події. Достатній рівень – спрямована вибудова подієвого ареалу через участь у тих чи інших подіях. Зазначимо, що нас особливо цікавить "просторове" накладення подієвого ареалу і зони споживання культури, бо, за нашим розумінням, максимальний їх збіг унаочнює переважання споживання культури над іншими видами споживчої діяльності.

2. Науково-понятійне осмислення змістовної сутності суб'єктної активності у площині соціокультурної діяльності за такими показниками:

- поінформованість про соціокультурну діяльність: низький рівень – поодинокі, фрагментарні уявлення; середній рівень – окремі знання про найбільш актуальні культурні практики повсякдення; достатній – систематизовані знання про сутність, зміст соціокультурної діяльності;

- динамічність образу соціокультурної діяльності: низький рівень – переважає сталість образу над його змінюваністю при більшості негативних характеристик; необхідний рівень – присутній динамізм образу, який засвідчує відхід від його одноманітності;

- значимість образу: низький рівень – індиферентне забарвлення образу; достатній – емоційно-позитивне забарвлення образу.

3. Поінформованість про участь у сучасних культурних практиках повсякдення через такі показники:

- долученість до масових художніх практик, яка встановлюється на двох рівнях. Низький рівень охарактеризується фрагментарним, ситуативним зверненням до участі у художніх практиках. Необхідний рівень – це "вбудоване" у повсякдення особистості споживання культури;

- застосування набутого у ВНЗ досвіду участі у художніх практиках визначається за трьома рівнями. Недостатній рівень – заперечення можливості скористатися у подальшій життєдіяльності такими знаннями; достатній рівень – орієнтація на звернення до них і надалі; бажаний рівень – спрямованість на поглиблення та розширення набутого досвіду;

- наявний вплив художніх практик на повсякдення визначається відповідно до таких рівнів: недостатній – відсутність пов'язаності важливих, значимих перемін у повсякденні з привнесенням до нього художніх практик; достатній – встановлення зв'язку між долученням до такої активності та позитивних змін у життєдіяльності.

4. Отримання задоволення від суб'єктної активності у площині соціокультурної діяльності за такими показниками:

- сталість ставлення: низький рівень – незмінність ставлення на засадах минулого досвіду; достатній рівень – змінюваність (в бік позитивних ознак) поглядів під впливом нових знань; високий рівень – заперечення негативного впливу наявного досвіду суб'єкта соціокультурної діяльності на повсякдення;

- виваженість ставлення: недостатній рівень – переважає не підкріплений досвідом негативний характер; достатній - співвіднесеність наявного досвіду повсякденної життєдіяльності із ставленням до суб'єктної активності;

- гармонійність ставлення: дисгармонійність, низький рівень – суперечливий характер між продекларованими полядами і наявними вчинками, поведінкою; гармонійність, достатній рівень – узгодженість між проголошеним позитивним ставленням та його втіленням у повсякденні.

5. Реалізація активності за приписами відповідальності і служіння за такими показниками:

- переважний спосіб суб'єктної активності. Низький рівень – спрямованість на суб'єкт-об'єктне перетворення. Необхідний рівень – переважання суб'єкт-суб'єктного перетворення. Достатній рівень – домінування самосуб'єктних перетворень;

- інтеріоризація соціокультурної нормативності. Необхідний рівень – привласнення актуальних для громади приписів повсякденної життєдіяльності, але без їх критичного осмислення. Достатній рівень – формування персональної нормативності на основі критичного осмислення норм спільного існування;

- сформованість персональної нормативної позиції студента (у відповідності до бажаної персональної нормативності). Початковий рівень – поодинокий збіг окремих характеристик. Середній рівень – збіг в основному (не менше половини із визначених характеристик). Високий – повний збіг характеристик із визначеними як бажані характеристики персональної нормативної позиції;

- емоційне задоволення від вибудови життєдіяльності за приписами відповідальності і служіння. Низький рівень – індіферентне ставлення до повсякдення, яке відповідає вищезазначеним приписам. Достатній рівень – отримання задоволення від процесу вибудови повсякдення, за яким особистість вбачається відповідальною за культурний розвиток та реалізує цю відповідальність вибудовою повсякденної життєдіяльності як служіння.

Повсякдення як сфера педагогічного впливу є утворенням неоднорідним. Його розшарування відбувається на підвалинах уявлень про норми життєдіяльності та вимоги щодо їх дотримання. Кожний шар - це відтворення певної сукупності норм. Ця сукупність задається через носіїв, яких можна представити як таких, що акумулюють колективно підтриману життєдіяльність. Соціокультурна нормативність як результат оформлення досвіду впорядкованого існування громади є тлом, на якому вибудовується повсякдення. Останнє, забарвлене побутовістю, подається людині поза її вибором принаймні на етапі входження в громаду.

Структуру повсякдення як сферу педагогічного впливу доцільно виводити саме на засадах норм життєдіяльності, що в ній функціонують.

Визначення позицій за ставленням до соціокультурної нормативності виявляється продуктивним з точки зору виявлення потенцій динамічного руху особистості в нормативному просторі. Просування в "інший соціальний світ" [4,75] або входження до іншого шару нормативного простору, який унаочнюється через "присутність" інших норм, уможлиблюється в спосіб привласнення панівних регламентацій життєдіяльності. Долання особистістю власної інертності для досягнення соціокультурного максимуму є "формулою" змін персональної нормативності. Під соціокультурним максимумом розуміється повсякденна активність, впритиск наближена до ідеальної життєдіяльності за приписами відповідальності і служіння. Шлях суб'єкта соціокультурної діяльності - це шлях перевершення поглинання створенням, надавання сенсу кожному акту щоденної активності як спрямованій трансляції/ретрансляції соціокультурних норм. Засоби їх відтворення можна поділити на безпосередні та опосередковані, тобто такі, за "допомогою" яких прямо ("з рук в руки") здійснюється передача надбань культурного досвіду та такі, які дистанціюють передачу від носія до привласнювача (своєрідний "second hand").

Схематично це може бути представлено таким чином:

- безпосереднє відтворення: носій → привласнювач;
- опосередковане відтворення: носій → "медіум" → привласнювач.

При безпосередньому відтворенні функції носія і передавача поєднані в одній особі, тоді як опосередковане відтворення здійснюється завдяки введенню додаткової ланки – "медіума", тобто функції носія і передавача в такий спосіб строго диференціюються. До чого це призводить? Мінімальна кількість ланок (дві як при безпосередньому відтворенні) дозволяє носію передавати не тільки змістовну сутність повсякденної життєдіяльності, але й особисте ставлення до неї, тим самим артикуючи глузд пересічного існування. Безумовно, при цьому виникають труднощі, по-перше, просторово-часового характеру, і щоб відбувся процес передачі, носій і привласнювач мають опинитися водночас у певному місці і в певний час. По-друге, це труднощі особистісно-операціонального характеру: носій і привласнювач мають бути підготовлені до такої взаємодії.

- Наслідками збільшення ланок у процесі відтворення норм повсякденної активності через появу "медіумів", функцію яких може виконувати не тільки людина, але й штучні засоби, є донесення до привласнювача не завжди адекватно зінтерпретованої змістовної сутності соціокультурного досвіду. Перекручення семантичного боку норми, аж до абсурду, спричиняє втрачання привласнювачем виражених орієнтирів щодо тлумачення в контексті соціокультури Добра - Зла, Краси - Потворності, Вічного - Плинного, Любові - Ненависті, Духовного - Практичного, Шедеврального - Тривіального, як проявів Культури – Безкультур'я.

Звісно, важливим є відстеження причин, з яких це буде відбуватися: неадекватна інтерпретація через нерозуміння чи як спрямована дезінформація. При чому з'ясування причин ускладнюється відсутністю чітких граней поміж них. Наслідками "засміченості" відтворення (гра слів: засміченість від "сміття" та від аббревіатури СМІ - рос.) є "охолола духу" [4,79], бо між реаліями та людиною дедалі все більше і більше постає посередник, який, ні, не захищає, але відсторонює від самого життя. На сьогодні вже йде мова про феномен "опосередкованого досвіду", що утворюється через посилення дієвості множини "медіумів", кожний з яких надає власний смисл відтворюваному [5,29; 6]. При цьому досить часто, якщо не завжди, чітко прослідковується певна моральна зацентрованість. Диктат цих смислів призводить до того, що сама ідея однієї-єдиної реальності стає все менш зрозумілою (Дж.Ваттімо). Зважаючи на зазначене, ефективність педагогічного впливу на формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності залежить від превалювання чи то безпосередніх, чи то опосередкованих засобів ретрансляції досвіду повсякденної активності. Вважаємо, що опосередковані засоби найбільш пов'язані з піднесенням цивілізації і, власне, нею породжені. Їх постійне збільшення через видове урізноманітнення та посилену розробку інформаційних технологій робить ці засоби надзвичайно потужними і, отже, переважними у сучасному світі [7].

Таким чином, пріоритет опосередкованих засобів потребує досить серйозних дій викладача задля переорієнтації студентів на інші засоби, а також особистої готовності до їх широкого запровадження. Це завдання ускладнюється не тільки тим, що цивілізаційні засоби сприймаються студентами як звичні і, відтак, вони налаштовані на виконання більшої частини навчальної роботи за їх допомогою (насамперед це стосується мережі Інтернет), але й тим, що їхнє навчальне повсякдення, так само як і викладача, попередньо регламентоване часом, до речі досить обмеженим, що відводиться за навчальним планом на здійснення безпосередньої ретрансляції соціокультурного досвіду. Так, переважна частина аудиторного часу - дві третини - може надаватися для самостійної роботи студента, яка, хоча і спрямовується викладачем, але відбувається як осягненням ЗУНів поза особистими взаєминами суб'єктів навчання.

Висновки

При розробці моделі педагогічного впливу на формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності ми виходимо з того, що домінантою у визначенні їх особистісних характеристик є очікуваний результат дії їхньої активності. Ці очікування випливають із необхідності змін в наявному спільному існуванні. Набутий студентами досвід вибудови повсякдення як значимого не тільки для себе, але й для соціуму виступає дороговказом у моделюванні всього процесу

формування суб'єкта соціокультурної діяльності в умовах його навчання у ВНЗ.

Ми визначаємо чотири базові характеристики студентів як суб'єктів соціокультурної діяльності:

- носій сенсу соціокультурної діяльності – це особистість, обізнана з сучасними вимогами культурного світу щодо можливостей і доцільності повсякденної активності кожного пересічного громадянина;

- ретранслятор сенсу соціокультурної діяльності – це особистість, яка в межах власного повсякдення передає іншим змістовну сутність суб'єктної активності;

- інтерпретатор сенсу соціокультурної діяльності - особистість, яка, відштовхуючись від звичних і звичайних для всіх вимог пересічного існування, привносить нове витлумачення актуального формату повсякденної життєдіяльності;

- транслятор сенсу соціокультурної діяльності - особистість, що поширює, розповсюджує досвід суб'єктної активності у повсякденні, при цьому посилюючи його значущість як для життя окремої особи, так й існування людства в цілому.

Функції суб'єкта соціокультурної діяльності – ре/продуктивне відтворення рації повсякденної життєдіяльності та ре/трансляція досвіду її здійснення – зреалізуються студентами вже у навчальному повсякденні завдяки спрямуванню їх на:

- реконструкцію набутого раніше досвіду щоденної активності;

- узгодження актуальних норм пересічного існування із соціокультурною нормативністю;

- розробку і впровадження у власне повсякдення подій, що розширюють досвід суб'єкта соціокультурної діяльності.

Подальші наукові дослідження

Подальшим кроком в розробці освітньо-філософських засад моделі педагогічного впливу на формування студентів суб'єктами соціокультурної діяльності має стати змістовне його наповнення, окреслене, насамперед, через визначення складових та їх сутності в змісті соціокультурної освіти, витлумаченої в широкому її значенні.

Джерела

1. Жорнова О.І. Формування суб'єкта соціокультурної діяльності як педагогічна проблема // Вісник книжкової палати. – 2005. - №7. – С.21-24; Жорнова О.І. Залежність сформованості студентів як суб'єктів соціокультурної діяльності від набутого досвіду прилюдної репрезентації повсякденної активності //Нові технології навчання: Наук.-метод.зб./Кол.авт. - К.: Наук.-метод центр вищої освіти, 2004. - Вип.39. - С.55-66; Жорнова О.І. До питання дослідження суб'єктного впливу в процесі соціокультурної діяльності// Социальные технологии: Актуальные проблемы теории и практики. Международный Межвузовский сборник научных работ. - Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Московский социальный

государственный университет, Одесский национальный университет И.И. Мечникова, Гуманитарный университет "Запорожский институт государственного и муниципального управления", Академия наук социальных технологий и место самоуправления; редкол.: Скидин О.Л. (главный ред.) и др.- Запорожье: Издательство ГУ "ЗИГМУ", 2004.- Вып. 22.- С.99 – 104; Жорнова О.І. Формування у студентів поняття соціокультури в контексті становлення їхньої суб'єктної активності // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб.наук.праць. – Київ: ІВЦ "Політехніка", 2004. - № 1 (10). – С.165-172.

2. Кутырев В.А. Культуротворческий смысл глобализма // Вестник Российского философского общества. – 2001. - №4 (20). – С.78-83.

3. Кеппен В. Избранное: Сборник. Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1980. – 512 с.

4. Козлова Н. Повседневность как источник и итог социального бытия // Социально-гуманитарные знания. – 2001. - №6. – С.69-82.

5. Харрисон Л. Введение. В чем значение культуры? // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / Под ред. Л.Харрисона, С.Хантингтона. – М., 2002. – С.15-38.

6. Giddens A. Modernity and Self-identity. – Oxford, 1991.

7. Зверева В. Репрезентация и реальность // Отечественные записки. – 2003. - №4 (13) // www.strana-oz.ru

Стаття надійшла 30.06.06 р.